

KADONNUTTA KAUPUNKIRAKENNETTA ETSIMÄSSÄ

Tuija Mikkonen

Anja Kervanto Nevanlinna: Kadonneen kaupungin jäljillä. Teollisuusyhteiskunnan muutoksia Helsingin historiallisessa ytimessä. SKS, Helsinki, 2002. 356 s.

Kirjan nimi tuo mieleeni antiikin kadonneen kaupungin Petran tai Atlantiksen. Alaotsikko vie lukijan kuitenkin pääkaupunkimme teollisuushistorian ja kaupunkirakenteen pariin. Anja Kervanto Nevanlinna etsii kadonneen kaupungin jälkiä Helsingin Eteläsata-
masta dokumenttien, valokuvien ja kauno-

kirjallisuuden avulla sekä lukemalla ja tulkitsemalla näkemänsä ja kokemaansa rakennettua kaupunkia. Lähteistään hän pyrkii analysoimaan myös sitä, mihin tarkoitukseen valokuvat ja kirjalliset lähteet on tuotettu sekä mitä niistä on jätetty pois ja minkä vuoksi. Teos on syntynyt kirjoittajan teke-

män Suomen Akatemian rahoittaman tutkimuksen (1998–2001) pohjalta.

Rakennettua kaupunkia voi lukea kuin kirjaa menneisyydestä. Rakennetun ympäristön tulkitseminen lähteenä onkin syrjäyttämässä perinteisen taidehistoriallisen arkkitehtuurin analyysin, joka käsittelee rakennuksia ja tiloja staattisina kohteina. Kervanto Nevanlinna analysoi kohdettaan muutosprosessina ja pyrkii löytämään muutosten aiheuttamista kerrostumista kulttuurisia merkityksiä.

Teos käsittelee Helsingin keskustan rakentumisen historiaa lähtien Senaatintorin muotoutumisesta ja suurkaupungin synnystä 1800-luvun alkupuolella, kun Helsingistä tehtiin maan hallinnollinen keskus vailla asemaansa tukevia perinteitä. Suurkaupungin kehitykseen liittyy läheisesti tuontisataman perustaminen. Kirjoittaja nostaa esille sataman ristiriitaisen roolin Senaatintorin läheisyydessä ja luo jännitteen näiden kahden erilaisen, mutta omalla tavallaan merkittävän kaupunkirakenteen keskuksen välille. Teoksen tarkoitus on tarjota toisenlaista kokonaiskuvaa Helsingin ytimeä laajentamalla yleistä käsitystä siitä, mikä on Helsingin ydinkeskus. Samalla se sijoittaa kohteensa laajempaan pääkaupungin keskustan muutosprosessiin.

1800-luvulla nousivat Katajanokalle kasarmi, laivastotukikohta, vankila, makasiinit ja näitä ympäröivä harvahko asutus, joista ensin mainitut muodostivat salaisen, kaupunkilaisilta suljetun alueen. Katajanokan läntisessä osassa sijaitsevan rahtisataman kukoistuskauti alkoi 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta, jolloin satamaan vedettiin rautatie. Satamasta kehittyi maan johtava tuontisatama 1930-luvulla. Sataman kukoistuskauti osuu 1950–60-luvuille, aikaan, johon kohdistuvat kirjoittajan omat lapsuusmuistot satamanostureista ja varastomakasiineista.

Helsingin olympialaiset vuonna 1952 ryhdistivät Eteläsatamaa, jolloin siitä tehtiin pääkaupungin näyteikkuna ja matkustajaliikenteen portti Olympiapaviljonkeineen. Konttikuljetuksen yleistyessä yhteiskunnan tehostumisen myötä Eteläsataman keskeinen merkitys rahtiliikenteelle alkoi hiipua. Vuosituhannen loppuun tultaessa telakka ja rahtisataman toiminnot oli siirretty pois Katajanokalta. Telakalta vapautuneet alueet käytettiin asuinrakentamiseen. Jugend-korttelit suojeltiin. Satamamakasiineja ja muita Katajanokan 'suljettuja' tiloja muutettiin uusiin käyttötarkoituksiin myymälöiksi, ravintoloiksi ja toimistoiksi. Pitkä muutosten sarja on antanut Eteläsatamalle uudet kasvot, minkä vuoksi menneisyys helposti unohtuu.

Kirjan runsas kuvitus ja eriaikaiset kartat kertovat alueen vaihteittaisista muutoksista. Karttamateriaali olisi tosin voinut olla selkeämmin selostettu. Aikajana teoksen lopussa toimii selkärankana kronologiaa kerrattaessa ja helpottaa asiayhteyksien hahmottamista. Kokonaisuutena teos tuntuu helsinkiläisille suunnatulta. Eteläsataman ja Helsingin keskustan nykykartta selityksineen olisi ollut pieni lukijaystävällinen ele selkeyttämään tutkimuskohdetta myös ulkopaikkakuntalaisille, joilla pääkaupungin kartta ja nimistö eivät ole samalla lailla sisäistettyinä kuin paljasjalkaisilla helsinkiläisillä.

Teos pureutuu Helsingin historiaan toiseuden problematiikan kautta kysymällä lopuksi, kenen historiasta itse asiassa on kysymys. Kervanto Nevanlinna analysoi pääkaupungin keskustan muutosprosesseja avaamalla lukijan eteen laajan ja mielenkiintoisen lähdeaineiston.